

Medaila k 350. výročiu Košickej univerzity

Jozef Slavkovský

Úvod

V predkladanom príspevku stručnou formou približujeme históriu a podmienky vzniku Trnavskej univerzity /Universitas Tynaviensis/, ktorá sa stala vzorom pre založenie Košickej univerzity /Universitas Cassoviensis/. Pri príležitosti osláv 350. výročia Košickej univerzity sa konala 27. 2. 2007 konferencie na Teologickej fakulte v Košiciach, ktorá patri pod Katolícku univerzitu v Ružomberku. Organizačne a odborne na zabezpečení tejto konferencie sa podieľali ešte UPJŠ v Košiciach a Dejepisný spolok v Košiciach. Príspevky v zborníku¹ z tejto konferencie nám približujú históriu jej vzniku, šírku a hĺbku jej pôsobenia, ale aj poučenia pre naše súčasné napredovanie, kde prínos kresťanstva i v dnešnej pluralitnej dobe má svoje nezastupiteľné miesto. Okrem zborníka organizátori zabezpečili na počesť týchto osláv aj medailu, ktorá odzrkadľuje portrét zakladateľa Košickej univerzity a panorámu časti mesta Košice. Práve medailárska tvorba plní svoj účel vtedy, keď je odrazom poznania problému, ktorý má zobrazit' a vystihuje aj jeho ducha a hĺbku. V tom spočíva čaro a krása medailí.

Charakter doby vzniku jezuitských univerzít na území Slovenska

Slovensko ako súčasť uhorského kráľovstva a habsburskej monarchie prežívalo obdobie reformácie a protireformácie tak ako celá monarchia, ale oproti južnej časti Uhorska nepociťovalo v plnej miere Tureckú okupáciu.² Vplyvom týchto okolností sa vytvorili v priebehu 17. storočia na našom území priaznivé podmienky pre vznik univerzitných jezuitských centier v Trnave a Košiciach, ktoré významným spôsobom pôsobili na duchovné, kultúrne a vedecké poznávanie.

Katolícka cirkev v 16. a prvej polovici 17. storočia vplyvom reformácie prišla o množstvo svojich inštitúcií,³ a tak pre nedostatok kňazov nedokázala naplňovať duchovné služby ani pre menšinové katolícke obyvateľstvo. Okrem toho v habsburskej monarchii po bitke pri Moháči v roku 1526 nastali aj ďalšie problémy, pretože Turci okupovali južné časti Uhorska. Napriek týmto skutočnostiam sa postupne aj uhorský katolicizmus oživuje a začína uplatňovať spočiatku ešte mierumilovnú rekatolizáciu. Cirkev a hlavne jej najdôležitejšia protireformačná zložka – jezuiti,⁴ ktorí považovali vzdelanie za rozhodujúci prostriedok na poli ducha, výchovy a školstva sa snažili o založenie jezuitskej univerzity. Podarilo sa to až v prvej polovici 17. storočia Petrovi Pázmaňovi (Pázmány), keď sa stal v roku 1616 ostrihomským arcibiskupom, teda najvyššou autoritou katolíckej cirkvi v Uhorsku. Nakoľko roku 1543 bol Ostrihom obsadený Turkami, ostrihomský arcibiskup sa presťahoval takmer na 3 storočia

¹350. výročie Košickej univerzity. Jubilejný zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Košice 27. februára 2007. Prešov: Vydavateľstvo Michala Vaška, 2007. 250 s.

²ELIÁŠ, Štefan et al.: *Dejiny Košíc v dátach*. 2. diel. Včasný novovek 1526-1711. Košice: [s.n.], 2011. 353 s.

³NÉMETH, István: Úloha štátu pri rekatolizácii miest. In: *350. výročie Košickej univerzity*. Jubilejný zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie Košice 27. februára 2007, s. 62 – 65.

⁴PAWLOVSKY, Peter: *Kresťanství v proměnách dvoutisíciletí*. Praha: Vyšehrad, 1996. 119 s.

do Bratislavy, kapitula do Trnavy, a to do určitej miery ovplyvnilo vznik jezuitskej univerzity v Trnave.

Trnavská univerzita bola založená v roku 1635 kardinálom Petrom Pázmaňom. Mala 4 fakulty: filozofickú, teologickú, právnickú a lekársku. Historická Trnavská univerzita pôsobila v Trnave 142 rokov. V roku 1777 bola presídlená do Budína, do centra Uhorska.⁵

Podmienky vzniku Košickej univerzity a jej stručný vývoj

Podobne v čase tureckej okupácie aj jágerský biskup sa na konci 16. storočia odsťahoval do Košíc, kde jezuiti spravovali svoje gymnázium napriek ťažkým časom obdobia protireformácie. Už pri zakladaní Trnavskej univerzity Peter Pázmaň zdôraznil aj skutočnosť, že univerzitu potrebujú aj Košice.⁶ Túto úlohu zveril svojim nástupcom na prímaskom stolci. Realizoval to jágerský biskup Benedikt Kišdy (Kisdi) vydaním zakladacej listiny v Jasove 26. februára 1657. Univerzitu zveril Spoločnosti Ježišovej, aby ju viedla podľa svojho rehoľného zriadenia. Cisár Leopold I. novovzniknutú univerzitu akceptoval "Zlatou bulou", ktorú podpísal 7. augusta 1660 v Grazi, a táto jej zabezpečila rovnaké privilégia ako mali všetky ostatné univerzity habsburskej monarchie a v ďalších európskych mestách. Významné bolo ustanovenie o uznávaní akademických stupňov tak, akoby boli získané na ktorejkoľvek z najstarších a najslávnejších univerzít. "Academia Cassoviensis" mala štruktúru podobnú iným univerzitám, ktoré viedli jezuiti a určoval ju študijný poriadok - "Ratio studiorum". Na čele univerzity stáli rektor, vicerektor a kancelár, na čele fakúlt dekáni. Dominantnou fakultou bola v tom čase teologická fakulta. Okrem nej tvorili súčasť univerzity aj filozofická a právnická fakulta. Na filozofickej fakulte sa prednášala filozofia, história, študovali sa jazyky, ale bol vytvorený aj priestor pre prírodné vedy ako fyzika, matematika, zemepis a botanika. Na univerzite prednášali študentom všetkých národností vtedajšieho Uhorska riadni a mimoriadni profesori. Vyučovacím jazykom bola latinčina. Univerzita mala svoju knižnicu, kostol, tlačiareň a súviseli s ňou aj iné ustanovizne ako gymnázium, seminár, konvikt, správa poddaných dedín a iného majetku. Univerzita vlastnila viaceré obce na Spiši, v Abovskej a Zemplínskej stolici a z gemerských miest jej patrila Jelšava. Košická univerzita ovplyvnila v 17. a 18. storočí významným spôsobom rozvoj vedy, vzdelanosti a duchovnej kultúry.

V roku 1773 univerzita sa stala štátnou inštitúciou Academia Regia. Na základe vládneho ustanovenia – Ratio educationis stratila samostatnosť a ostala len pobočkou jedinej uhorskej univerzity v Budíne s právom promovat'.⁷ V roku 1850 sa Academia Regia premenila na Právnickú akadémiu a v tejto podobe pôsobila v Košiciach do roku 1921, kedy ju Československá vláda v Prahe nariadením č. 276/1921 Sb. z. a n. zrušila.⁸

⁵ŠIMONČIČ, Jozef et al.: *Dejiny Trnavskej univerzity 1635 – 1777, 1992 – 2010*. Bratislava : Veda. 370 s.

⁶HÍSEM, Cyril: *Teologické vzdelávanie a výchova v Košiciach. Košická univerzita 1657*. Ružomberok: Katolícka univerzita, 2009. 229 s.

⁷ELIÁŠ, Štefan et al.: *Dejiny Košíc v dátach*. 3. diel / B. Novovek 1711-1849. Košice : [s. n.], 2014. 209 s.

⁸ĎURICA, Milan Stanislav: *Dejiny Slovenska a Slovákov*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1996. 274 s.

Medaila prezentujúca slávu Košickej univerzity

Medzi významné historické pramene zachytávajúce konkrétne udalosti patria tiež medaily. Tieto razené kovové artefakty svojím tvarom podobné minciam sú však v prvom rade umeleckými výtvormi. Poukazujú svojou umeleckou formou na historické skutočnosti, ale výtvarnou stránkou odzrkadľujú aj súčasný stav medailérskeho umenia, ktoré vďaka kremnickej mincovni má u nás dlhodobú tradíciu.

Prezentovaná razená medaila k 350. výročiu Košickej univerzity je dielom Ľudmily Cvengrošovej, ktorá patrí medzi najvýznamnejšie osobnosti slovenskej medailérskej tvorby druhej polovice 20. storočia i súčasnosti. Svojou umeleckou formou nadväzuje na dedičstvo antického a renesančného reliéfu.⁹

Popis medaily a pamätnej tabule

Medaila prezentujúca Košickú univerzitu, razená za účelom usporiadania konferencie k 350. výročiu jej založenia. Na averze je zobrazená budova univerzity a v pozadí kostolné veže. V ľavej časti je erb Košíc a po jeho ľavej spodnej časti je rok zhotovenia medaile 2006. Po obvode spodnej časti medaile je latinský nápis UNIVERSITAS CASSOVIENSIS a nad ním roky založenia a osláv 350. výročia 1657 – 2007. V strede hornej časti je ešte logo Mincovne Kremnica. Na reverze je podobizeň jej zakladateľa jágerského biskupa Benedikta Kišdyho, ktorý drží v pravej ruke zakladaciu listinu. Po obvode je nápis 350. VÝROČIE ZALOŽENIA KOŠICKEJ UNIVERZITY a vnútornú časť dopĺňa ešte nápis BENEDICTUS KISDI a signatúra cv.06. Medailér: Ľudmila Cvengrošová Medaila: averz - líc, reverz - rub, patinovaný bronz, Ø 60 mm, výrobca: Mincovňa Kremnica (obr. 1).

Obr. 1

⁹HAIMANN, Petr: *Slovník autorů a zhotovitelů mincí, medailí, plaket, vyznamenání a odznaků se vztahem k Čechám, Moravě, Slezsku a Slovensku (1505-2005)*. Praha: Libri, 2006. 582 s.

Obr. 2

NOS LEO POLDVS VNIVERSITAS CASSOVIENSIS - pamätná tabuľa Košickej univerzity

Zatiaľ čo na prezentovanej medaile je venovaná pozornosť a vyslovená vďaka zakladateľovi Košickej univerzity biskupovi Benediktovi Kišdymu, tak na pamätnej tabule umiestnenej na budove univerzity je zdôraznená skutočnosť, že cisár Leopold I. novovzniknutú univerzitu akceptoval „Zlatou bulou“¹⁰ (obr. 2).

Záver

Nositel'mi a podávateľmi kultúrneho dedičstva ľudstva boli vždy školy a zvlášť univerzity, ktoré poskytovali vzdelanie na úrovni známych poznatkov a zároveň mali predstavovať záštitu pravdy. Pokrok a pravda si zasluhujú úctu, ale predovšetkým tí, ktorí sa podieľajú na rozširovaní nášho poznania, hľadani pravdy a vzdelávaní mladých generácií. Nás môže tešiť, že v rámci Košickej univerzity existuje tu dedičstvo, na ktorého zveľad'ovaní sa podieľajú aj terajšie univerzity Košíc. Pôsobia tu tri univerzity, a to Technická univerzita v Košiciach, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach a Univerzita veterinárskeho lekárstva a farmácie v Košiciach, ale aj fakulty, prípadne detašované pracoviská iných univerzít. Z toho vyplýva, že Košice sa právom prezentujú ako univerzitné mesto. V súčasnosti mesto zažíva nový rozlet, o čom svedčí aj to, že v roku 2013 boli Košice vyhlásené za Európske hlavné mesto kultúry. Niektorí historici sa domnievajú, že Košice svojou históriou patria k významným mestám stredoeurópskeho regiónu.¹¹ To dosvedčuje aj skutočnosť, že sú mestskou pamiatkovou rezerváciou, ale aj duchovným, kultúrnym a spoločenským centrom, ktorý má bohatú históriu a sľubnú perspektívu.

¹⁰HIŠEM, Cyril: *Teologické vzdelávanie a výchova v Košiciach. Košická univerzita 1657*. Ružomberok: Katolícka univerzita, 2009. 229 s.

¹¹ŠUTAJ, Štefan: Košice a ich miesto vo výskume moderných dejín. In: *Historická revue. Špeciál*. 2013., s. 70 – 73.

Resumé

Nositel'mi a podávateľmi kultúrneho dedičstva ľudstva boli vždy školy a zvlášť univerzity, ktoré poskytovali vzdelanie na úrovni známych poznatkov a zároveň mali predstavovať záštitu pravdy. V našom meste vznikla Košická univerzita /Universitas Cassoviensis/ v roku 1657. Pri príležitosti osláv 350. výročia jej založenia bola razená aj medaila, ktorá je tu prezentovaná. Zatiaľ čo na prezentovanej medaily je venovaná pozornosť a vyslovená vďaka zakladateľovi Košickej univerzity biskupovi Benediktovi Kišdymu, tak na pamätnej tabule umiestnenej na budove univerzity je zdôraznená skutočnosť, že cisár Leopold I. novovzniknutú univerzitu akceptoval „Zlatou bulou“. Práve tieto artefakty sú v prvom rade dôkazom kontinuity a toho, že si našu históriu vážime. Platí to zvlášť v nových podmienkach, keď Košice sa stali druhým univerzitným centrom Slovenska.

350th Anniversary of the Košice University Medal

Schools and especially universities have always been bearers and promoters of the cultural heritage of mankind that provided education at the level of acquired knowledge and at the same time they represented the patronage of truth. In our town Košice University (Universitas Cassoviensis) was founded in 1657. At the occasion of the celebration of 350th anniversary of its foundation a medal presented here was minted. While on the presented medal attention is paid to a vote of thanks to the founder of the Košice University, bishop Benedict Kisdy, on the plaque placed on the building of the university is underlined the fact that Emperor Leopold I accepted the newly emerged university by the “Golden Bull”. It is these artefacts that are primarily the evidence of continuity and of our appreciation of history. This applies particularly in new conditions, when Košice became the second university centre in Slovakia.

Autor:

Ing. Jozef Slavkovský, CSc., Slovenská numizmatická spoločnosť pobočka Košice, Dejepisný spolok v Košiciach. e-mail: jozef.slavkovsky@gmail.com